

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.42:338.43.008.4

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.3/12>

Копиця М. А.

<https://orcid.org/0000-0002-2534-0103>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СИСТЕМА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОРАДНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ПІДХІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

У статті здійснено комплексне дослідження системи сільськогосподарського дорадництва як самостійного об'єкта правового регулювання крізь призму сучасних підходів Європейського Союзу та перспектив їх впровадження у національне законодавство. Обґрунтовано, що в умовах трансформації аграрного сектору, цифровізації виробництва, посилення екологічних вимог, кліматичних викликів і поглиблення євроінтеграційних процесів сільськогосподарське дорадництво набуває значення не лише як форма інформаційно-консультаційної підтримки аграрних товаровиробників, а і як важливий інструмент реалізації аграрної політики, поширення інновацій, забезпечення сталого розвитку сільських територій та підвищення конкурентоспроможності аграрних товаровиробників та фермерських господарств. У роботі проаналізовано еволюцію нормативного закріплення дорадчих послуг у межах Спільної аграрної політики Союзу, зокрема перехід до Системи сільськогосподарських знань та інновацій, у межах якої дорадництво розглядається як складова ширшої мережі знань, досліджень, освіти та інновацій. Виокремлено основні елементи європейської моделі правового регулювання дорадництва: інституційно-організаційний, функціональний, змістовний, професійно-процедурний та системний.

Особливу увагу приділено розмежуванню понять «система сільськогосподарського дорадництва» і «сільськогосподарська дорадча діяльність», що має принципове значення для правильного визначення предмета правового регулювання та ефективного врегулювання відповідних правовідносин.

На підставі порівняльно-правового аналізу встановлено, що чинний Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» лише частково відповідає сучасним підходам ЄС і потребує системного оновлення. Запропоновано напрями вдосконалення національного законодавства, зокрема уточнення термінології, розширення предмета дорадчих послуг, перегляд інституційної моделі, посилення вимог до професійної компетентності дорадників, запровадження принципів незалежності, неупередженості, конфіденційності та безперервного професійного розвитку.

Ключові слова: сільськогосподарське дорадництво, система сільськогосподарського дорадництва, сільськогосподарська дорадча діяльність, Спільна аграрна політика, імплементація права ЄС, сталий розвиток, інноваційний розвиток, євроінтеграція України.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації аграрного сектору питання правового регулювання системи сільськогосподар-

ського дорадництва набуває особливого значення. Розвиток сільського господарства відбувається під впливом кліматичних, екологічних, економіч-

них і технологічних чинників, зокрема модернізації виробництва, цифровізації аграрних процесів, нестабільності ринкової кон'юнктури та появи нових законодавчих вимог до сільськогосподарських товаровиробників. За таких обставин результативність господарювання визначається не лише наявністю земельних, фінансових та інфраструктурних ресурсів, а й доступом до своєчасної, кваліфікованої та належно організованої консультативної підтримки, спрямованої на поширення знань, упровадження інновацій і забезпечення дотримання встановлених вимог у сфері сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарське дорадництво відтак доцільно розглядати не лише як допоміжний організаційний механізм, а і як самостійний об'єкт правового регулювання, що має істотне значення для забезпечення конкурентоспроможності, сталого розвитку та соціальної спрямованості аграрного сектору. Особливий науковий і практичний інтерес становить підхід Європейського Союзу (далі – ЄС або Союз) до правового регулювання системи сільськогосподарського дорадництва. У межах Спільної аграрної політики (*Common Agricultural Policy*, далі – CAP) на 2023–2027 роки дорадчі послуги для фермерських господарств включено до стратегічних планів держав-членів та інтегровано до Системи сільськогосподарських знань та інновацій (*Agricultural Knowledge and Innovation Systems*, далі – AKIS). Такий підхід свідчить про перехід від вузького розуміння дорадчої допомоги як епізодичного консультування до комплексної моделі обміну знаннями, поширення новітніх знань та технологій, забезпечення сталого розвитку та сприяння адаптації виробників до нових регуляторних і ринкових умов. Саме тому наукове осмислення європейських підходів видається необхідним для підготовки пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства, посилення інституційного забезпечення аграрного сектору та формування належних правових передумов для поширення інновацій у сільському господарстві.

Водночас практичне значення окресленої проблематики зумовлюється тим, що належне функціонування системи дорадництва безпосередньо впливає на доступ товаровиробників до актуальної правової, технологічної, екологічної та економічної інформації, а відтак – на їхню здатність адаптуватися до нових умов господарювання, підвищувати ефективність виробництва та зберігати конкурентні позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить, що тематика сільськогосподарського дорадництва вже сформулила окремий, хоча й порівняно вузький, сегмент аграрно-правових та економічних досліджень. У вітчизняній юридичній науці найпоширеніше цю тематику розробляє О. В. Гулевець, яка досліджує правову природу сільськогосподарської дорадчої діяльності, її історико-правову ретроспективу, сучасні проблеми правового регулювання, фінансування та перспективи вдосконалення правового забезпечення. Поряд із цим, В. В. Ровний аналізує господарсько-правове регулювання сільськогосподарського дорадництва, міжнародно-правовий досвід організації дорадчої діяльності та економіко-правову природу інституту дорадництва. Критично зауважити, що сільськогосподарське дорадництво розглядається з різних наукових позицій: Н. М. Похиленко та Р. Я. Корінець досліджують механізми, структуру та джерела його фінансування, а С. А. Євчу обґрунтовує дорадництво як соціально-економічний інститут. О. В. Красницький акцентує увагу на його сутності, еволюції та ролі у сталому розвитку сільських територій і підвищенні ефективності малих господарств. А. Л. Святошнюк висвітлює правові та організаційні аспекти дорадчої діяльності у контексті розвитку сільськогосподарської кооперації, тоді як А. Є. Данкевич досліджує вплив цифрових технологій на розвиток дорадництва, зокрема через упровадження інструментів Agriculture 4.0.

Попри наявність помітного наукового доробку з окремих питань забезпечення сільськогосподарського дорадництва, у вітчизняній юридичній науці поки що не сформовано цілісного порівняльно-правового дослідження, у якому сучасні підходи ЄС до організації та нормативного оформлення дорадчих систем були б системно зіставлені з чинним законодавством України та потребами його подальшого оновлення.

Постановка завдання. А тому, враховуючи зазначене вище, метою пропонованої до уваги статті є комплексний правовий аналіз підходів Союзу до визначення змісту, функцій, інституційної побудови та нормативного забезпечення сільськогосподарського дорадництва, а також з'ясування можливостей використання відповідного досвіду для змістовного вдосконалення законодавства України у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто почати з того, що у європейській спеціалізованій літературі категорія, яку у вітчизняному

науковому дискурсі зазвичай пов'язують із сільськогосподарською дорадчою діяльністю, як правило, не розглядається як самостійне абстрактне поняття. Її зміст розкривається переважно кризь призму термінології та інституційних механізмів CAP, насамперед через поняття «система сільськогосподарського дорадництва» [1] (*Farm Advisory System*, далі – FAS) та «сільськогосподарські дорадчі послуги» [2] (*farm advisory services*). Означений підхід має принципове методологічне і юридичне значення, оскільки саме нормативно закріплена термінологія CAP значною мірою визначає межі відповідної наукової дискусії, зміст функціонального призначення дорадчої діяльності, а також коло її суб'єктів, принципів і форм реалізації. Так, на сторінках відповідної наукової літератури зазначена категорія була розвинена в кількох підходах, аналіз яких дає підстави для уточнення її змісту та з'ясування юридичної природи:

– у розрізі першого підходу сільськогосподарське дорадництво виступає одним із правових інструментів реалізації CAP; при цьому розмежовуються, по-перше, система дорадництва як сукупність державних та/або приватних суб'єктів, а по-друге, дорадча послуга (консультація) як результат її функціонування; ключове значення має також відмежування дорадчих послуг від загального інформування, оскільки консультація пов'язується не з повідомленням загальних правил, а з оцінкою конкретної ситуації фермера [3, с. 89];

– в основі другого підходу лежить розуміння дорадництва не лише як організаційно оформленої діяльності, а насамперед як процесу спільного вироблення рішень фермером і консультантом на рівні господарства; акцент переноситься з інституційної побудови системи на зміст правовідносин між надавачем і отримувачем послуг; консультація розглядається як індивідуалізована, інтерактивна та безперервна експертна допомога, спрямована на вирішення конкретних проблем окремого господарства [4];

– третій підхід має управлінсько-плюралістичний характер; у його межах консультаційні послуги розглядаються як складова змішаної системи, що охоплює державних і приватних суб'єктів, а також фермерські організації та кооперативи; тому їх юридична природа пов'язується не з виключно державною чи суто ринковою моделлю, а з гібридною сферою управління, заснованою на публічно-правових засадах [5, с. 50];

– ще один підхід пов'язує консультаційні послуги з підтримкою інноваційного розви-

тку; дорадча діяльність розглядається не лише як засіб забезпечення дотримання встановлених вимог, а як інструмент супроводу трансформацій у сільському господарстві; предмет послуг істотно розширюється та охоплює питання сталого розвитку, цифровізації, бізнес-планування, кліматичної стійкості, агроєкології, добробуту тварин і соціальної підтримки фермерських господарств [6, с. 8].

У праві ЄС система сільськогосподарських дорадчих послуг формувалася поступово, у зв'язку з реформуванням CAP, зміною її пріоритетів і розширенням правових інструментів впливу на аграрні правовідносини.

На рівні первинного права засади CAP визначаються, зокрема, статтею 39 Договору про функціонування Європейського Союзу, яка серед її цілей передбачає підвищення продуктивності сільськогосподарства шляхом сприяння технічному прогресу, раціонального розвитку виробництва та оптимального використання факторів виробництва. Водночас стаття 41 Договору допускає запровадження в межах CAP заходів щодо координації професійної підготовки, наукових досліджень і поширення сільськогосподарських знань, насамперед шляхом спільного фінансування відповідних проєктів чи установ [7].

Прикметно, що до реформи CAP 2003 року загальні правові засади консультаційної діяльності визначалися на рівні ЄС, тоді як її безпосередня організація залишалася сферою відповідальності держав-членів. Регламент Ради (ЄС) № 1782/2003 уперше зобов'язав держави-члени створити систему сільськогосподарського консультування, визначив її мінімальний зміст, добровільність участі фермерів, пріоритет для одержувачів прямих виплат у розмірі понад 15 000 євро, вимогу конфіденційності та перегляд Європейською Комісією функціонування системи до кінця 2010 року [1]. Наступним етапом стало включення дорадчих послуг до законодавства Союзу у сфері розвитку сільських територій. Регламент Ради (ЄС) № 1257/1999, з урахуванням змін після реформи 2003 року, передбачив можливість підтримки фермерів для покриття витрат на консультаційні послуги, спрямовані на забезпечення дотримання стандартів у сферах охорони довкілля, громадського здоров'я, здоров'я тварин і рослин, а також загального добробуту тварин [8]. Надалі Регламент Ради (ЄС) № 1698/2005 систематизував цей підхід на програмний період 2007–2013 років, передбачивши підтримку як для користування консультаційними послугами фер-

мерами та власниками лісів, так і для створення відповідних служб. Водночас було розширено предмет консультування: поряд із питаннями «перехресної відповідності» (*cross-compliance*) до нього віднесено також вимоги законодавства ЄС у сфері безпеки праці [9].

Реформа 2009 року, реалізована на підставі Регламенту Ради (ЄС) № 73/2009, не змінила фундаментально сформовану архітектуру дорадництва, але підтвердила і вдосконалила її. Так, державам-членам було надано право самостійно, на підставі об'єктивних критеріїв, визначати пріоритетні категорії фермерів для доступу до системи, замість раніше встановленого жорсткого порогу у 15 000 євро прямих виплат [10], що засвідчило перехід від фіксованого критерію, пов'язаного з розміром виплат, до більш гнучкого підходу, за якого визначення цільового спрямування дорадчих послуг віднесено до компетенції держав-членів.

Суттєве поглиблення та професіоналізація нормативно-правової основи CAP відбулося у межах реформи 2013 року. Регламент (ЄС) № 1306/2013 [11], який набув значення горизонтального акта у сфері фінансування, управління та моніторингу CAP, не лише систематизував відповідні правові механізми, а й розширив коло бенефіціарів, на яких поширювалися вимоги перехресної відповідності. Поряд із фермерами, отримувачами прямих виплат стали суб'єкти розвитку сільських територій та окремих секторальних заходів спільної організації аграрних ринків. Мінімальний обсяг питань, що мали охоплюватися системою, було істотно розширено. Консультаційні послуги повинні були стосуватися практик озеленення, заходів на рівні господарства у межах програм розвитку сільських територій, які пов'язані з модернізацією, конкурентоспроможністю, інноваціями та підприємництвом, вимог щодо імплементації Рамкової директиви про воду, а також вимог у сфері пестицидів, що випливають із Регламенту (ЄС) № 1107/2009 [12] та Директиви 2009/128/ЄС [13]. Також було передбачено можливість охоплення консультаціями питань перепрофілювання та диверсифікації господарств, управління ризиками, пом'якшення наслідків зміни клімату й адаптації до них, збереження біорізноманіття та охорони водних ресурсів. Важливим нововведенням стало встановлення вимог до належної кваліфікації консультантів і їх регулярного професійного навчання, а також закріплення чіткого розмежування між консультаційною діяльністю та контрольними перевітками за одночасного забезпечення конфіденційності даних [12].

Подальший концептуальний розвиток відбувся у межах реформи CAP після 2020 року, коли консультаційні послуги були інтегровані до AKIS. У Повідомленні Європейської Комісії 2017 року «Майбутнє продовольства та сільського господарства» було визначено, що сучасна CAP має посилити консультаційні послуги для фермерських господарств у межах AKIS, а також наголошено на взаємозв'язку між консультантами, системами освіти й навчання, дослідниками та фермерськими організаціями [14]. У подальшому Регламент (ЄС) 2021/2115 трансформував цей політичний підхід у нормативно обов'язкові положення для періоду реалізації CAP на 2023–2027 роки. Відповідно до статті 15 Регламенту держави-члени зобов'язані передбачити у своїх стратегічних планах систему дорадчих послуг для фермерів та інших бенефіціарів. Такі послуги мають охоплювати економічні, екологічні та соціальні аспекти, забезпечувати надання актуальної технологічної та наукової інформації, сформованої на основі результатів досліджень та інновацій, супроводжувати господарство на всіх етапах його розвитку та бути інтегрованими з консультантами, дослідниками, фермерськими організаціями та іншими заінтересованими сторонами у межах AKIS. Держави-члени також зобов'язані гарантувати неупередженість консультацій, належну кваліфікацію та підготовку консультантів і відсутність конфлікту інтересів у надавачів послуг [2].

Не менш важливо наголосити, що предметний обсяг консультаційних послуг за чинним законодавством Союзу є найширшим за весь період розвитку правового регулювання у цій сфері. Згідно зі статтею 15(4) Регламенту (ЄС) 2021/2115, система консультаційних послуг повинна охоплювати всі вимоги, умови та зобов'язання щодо управління, визначені у Стратегічному плані CAP, у тому числі умови надання підтримки, вимоги до інтервенцій, а також інформацію про фінансові інструменти і бізнес-плани. Крім того, до змісту консультацій включаються питання, пов'язані з природними середовищами існування, водними ресурсами, засобами захисту рослин, якістю повітря, сталим використанням пестицидів, охороною птахів, здоров'ям тварин і рослин, стійкістю до антимікробних препаратів, запобіганням ризикам та управлінням ними, підтримкою інновацій для операційних груп Європейського інноваційного партнерства, цифровими технологіями, сталим управлінням поживними речовинами, а також умовами зайнятості, охороною праці, безпекою праці та соціальною підтримкою у сільських гро-

мадах. Одночасно стаття 14 цього ж Регламенту зобов'язала держави-члени не пізніше 1 січня 2025 року запровадити санкції за порушення соціальної обумовленості, що пояснює включення до консультативної системи чітко вираженого трудового та соціального компонентів [2].

Аналіз моделі нормативного регулювання ЄС питань, пов'язаних із провадженням сільськогосподарського дорадництва дає підстави запропонувати вітчизняному законодавцю розглянути можливість розмежувати поняття «система сільськогосподарського дорадництва» та «сільськогосподарська дорадча діяльність». Чинний Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» (далі – Закон) [15], на відміну від підходу, що його закладено у праві Союзу, не містить визначення поняття «система сільськогосподарського дорадництва», що може призводити до ототожнення зазначених понять у правозастосовній та нормопроектній практиці. Сільськогосподарська дорадча діяльність має функціональний характер і охоплює консультування, навчання, інформаційний супровід, демонстрацію практик, а також виявлення та аналіз проблем сільської місцевості. Натомість система сільськогосподарського дорадництва є ширшою організаційно-правовою категорією, яка включає інституційні, кадрові, фінансові, інформаційні та регуляторні засади здійснення такої діяльності. Отже, дорадча діяльність є складовою системи дорадництва, тоді як система визначає організаційні умови її функціонування.

Подібне розуміння узгоджується із вітчизняними стратегічними документами. Зокрема, Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року також передбачає підвищення ефективності системи сільськогосподарських досліджень, освіти та дорадчих послуг, їх інтеграцію, розвиток мережі консультантів на засадах AKIS і цифрових дорадчих сервісів [16]. Тому доволі раціональною є теза, що дорадництво повинно розглядатися не як окремі вид послуг, а як складова інтегрованої системи знань, інновацій, освіти та розвитку сільського підприємництва. На користь такого підходу свідчить і зміст чинного Закону, який регулює не лише надання дорадчих послуг, а й визначає коло суб'єктів у цій сфері, вимоги до дорадчих служб і дорадників, ведення відповідних реєстрів, засади фінансового забезпечення, а також механізми державного і громадського регулювання. Відповідно, поняття «система сільськогосподарського дорадництва» повинно використовуватися

для позначення цілісної організаційно-правової конструкції, в межах якої формуються та реалізуються засади державної політики у сфері дорадництва, а поняття «сільськогосподарська дорадча діяльність» – для позначення безпосередньої професійної діяльності уповноважених суб'єктів у межах такої системи.

Очевидно, що концептуальні засади Закону загалом зберігають ознаки регуляторного підходу, характерного для початку 2000-х років, і лише частково узгоджуються із сучасними європейськими підходами. Варто звернути увагу, що норми Закону визначають сільськогосподарську дорадчу діяльність переважно як засіб підвищення рівня знань і практичних навичок для забезпечення прибуткового ведення господарства у сільській місцевості, а коло її адресатів обмежує здебільшого особами, які провадять діяльність у сільській місцевості, сільським населенням, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Водночас у праві ЄС дорадчі послуги розглядаються значно ширше – як складова AKIS, що має забезпечувати не лише економічну ефективність, а й екологічну та соціальну сталість, доступ до актуальних наукових, технологічних та інноваційних знань, а також консультативний супровід на всіх етапах функціонування господарства. Положення статей 1 і 3 Закону потребують не лише редакційного уточнення, а й змістовного перегляду, насамперед у частині переорієнтації предмета правового регулювання з вузького підходу до дорадництва як інструменту підтримки діяльності у сільській місцевості на ширший підхід, за яким воно має розглядатися як інструмент підвищення ефективності, стійкості та інноваційності аграрного виробництва, а також адаптації суб'єктів аграрної діяльності до вимог європейської аграрної політики.

Додаткові зауваження викликають і положення статті 4 Закону щодо завдань і методів дорадчої діяльності, оскільки її чинна редакція, охоплюючи питання економіки, технологій, управління, маркетингу, бухгалтерського обліку, оподаткування, правового забезпечення, екології, демонстраційних показів та інформаційного забезпечення, не враховує низки напрямів, які відповідно до сучасних підходів ЄС належать до обов'язкового змісту дорадчих послуг, зокрема консультування щодо дотримання вимог аграрної політики та природоохоронного законодавства, управління ризиками, інноваційного розвитку, застосування цифрових технологій, сталого управління поживними речовинами, кліматичної стійкості, агроєколо-

гічних практик, агролісівництва, добробуту тварин, а також трудових, безпекових і соціальних аспектів господарської діяльності. З огляду на це стаття 4 Закону потребує викладення у новій редакції, передбачивши мінімально необхідне предметне охоплення дорадчих послуг, наближене до підходів, закріплених у статті 15 Регламенту (ЄС) 2021/2115 [2], а також розширивши перелік методів дорадчої діяльності шляхом включення до нього інноваційного посередництва, супроводу демонстраційних і пілотних проєктів, впровадження цифрових сервісів та механізмів передачі (трансферу) знань від науки до практики.

Окремої уваги потребує питання удосконалення положень статей 7, 9 і 10 Закону, якими фактично запроваджується адміністративно-централізована модель регулювання у сфері сільськогосподарської дорадчої діяльності, зокрема шляхом надання одній всеукраїнській громадській професійній організації статусу саморегульованої організації з делегуванням їй повноважень щодо ведення реєстрів і методичного забезпечення, що не повною мірою відповідає сформованим ЄС практикам, згідно з якими дорадництво розглядається як складова мережевої системи знань та інновацій і ґрунтується не на концентрації регуляторних чи «квазідозвільних» функцій у межах одного професійного об'єднання, а на нормативному визначенні механізмів взаємодії між державою, дорадниками, науковими установами, фермерськими організаціями та іншими заінтересованими суб'єктами. А отже більш обґрунтованим видається запровадження плюралістичної моделі професійного самоврядування, за якої реєстраційні повноваження зберігаються за державою, а професійні об'єднання здійснюють стандартизацію, підготовку, підвищення кваліфікації, етичний нагляд і представництво інтересів без створення необґрунтованих бар'єрів для інших суб'єктів надання дорадчих послуг. Водночас положення Закону щодо ведення реєстрів, професійної підготовки дорадників і експертів-дорадників надмірно зосереджені на формальних умовах допуску до діяльності, зокрема сертифікації, внесенні до реєстру, мінімальній кількості дорадників у складі служби та періодичності підвищення кваліфікації, тоді як законодавче регулювання має бути спрямоване насамперед на забезпечення якості дорадчих послуг шляхом установлення вимог до професійної компетентності, безперервного професійного розвитку, незалежності, неупередженості, конфіденційності, професійної етики та запобігання конфлікту інтересів. Потребують

перегляду як жорсткі формальні критерії щодо обов'язкової наявності не менше трьох дорадників у складі дорадчої служби та строковості сертифіката, так і недостатньо визначені на рівні Закону вимоги до освітнього рівня, практичного досвіду, стандартів професійної поведінки та спеціалізації дорадників. Крім того, доцільно провести чітке розмежування правового статусу дорадника і експерта-дорадника з визначенням окремих вимог до доступу до професії, обсягу прав, відповідальності та підстав і порядку зупинення, поновлення і припинення дії відповідного кваліфікаційного свідоцтва.

Висновки. Аналіз законодавства Європейського Союзу дає змогу у структурі сільськогосподарських дорадчих послуг виокремити п'ять основних елементів: 1) інституційно-організаційний, що охоплює нормативно визначену систему надання дорадчих послуг, коло суб'єктів, порядок їх залучення та організаційні форми функціонування; 2) функціональний, який визначає цілі дорадчої діяльності та орієнтує її не лише на дотримання встановлених відповідним законодавством вимог, а й на модернізацію господарств, підвищення їх економічної стійкості, розвиток ринкової орієнтації, диверсифікацію діяльності, управління ризиками, підтримку інновацій, цифрову трансформацію і сталий розвиток; 3) змістовний, що стосується предмета дорадчих послуг, який визначається нормативно і охоплює, зокрема, питання дотримання вимог у межах CAP, охорони вод, сталого використання пестицидів, запобігання антимікробній резистентності, управління ризиками, інновацій і цифрових технологій; 4) елемент професійно-процедурних гарантій, який передбачає вимоги до кваліфікації консультантів (дорадників), їх неупередженості, відсутності конфлікту інтересів, дотримання конфіденційності та встановлених процедур; 5) системний (реляційний) елемент, значення якого посилилося в умовах функціонування AKIS, у межах якої консультант виступає не ізольованим фахівцем, а учасником мережевої взаємодії між фермерами, науковими установами, закладами освіти, фермерськими організаціями та суб'єктами інноваційної діяльності.

При цьому сільськогосподарське дорадництво функціонує в межах нормативно визначеної системи, що зумовлює необхідність чіткого розмежування, з одного боку, системи сільськогосподарського дорадництва як інституційно, організаційно та функціонально впорядкованої сукупності суб'єктів, механізмів, процедур, вимог

та інструментів забезпечення дорадчої підтримки, а з другого – сільськогосподарської дорадчої діяльності як безпосередньої професійної діяльності з надання дорадчих послуг кінцевим бенефіціарам. Система сільськогосподарського дорадництва охоплює не лише дорадників і дорадчі служби, а й нормативні засади їх функціонування, порядок допуску до діяльності, вимоги до компетентності, інституційне забезпечення, механізми координації, фінансування, моніторингу, контролю якості та інтеграції з іншими елементами аграрної політики, тоді як сільськогосподарська дорадча діяльність є одним із функціональних елементів такої системи, тобто практичною реалізацією її завдань шляхом надання консультаційної, інформаційної, методичної та навчальної підтримки. Питання розмежування цих понять має не лише термінологічний, а насамперед предметно-правовий характер, оскільки їх ототожнення звужує зміст правового регулювання до власне послуг, що надаються дорадниками, і залишає поза належною увагою інституційні гарантії функціонування відповідного механізму.

Саме тому у межах поточного національного законодавчого регулювання доцільно чітко відмежовувати норми, що визначають систему сільськогосподарського дорадництва як елемент публічного управління у сфері аграрної політики, від норм, що регламентують сільськогосподарську дорадчу діяльність як вид професійної діяльності та/або послуги. Таке розмежування зумовлює і різний підхід до визначення предмета правового регулювання: для системи ключовими є питання її побудови, суб'єктного складу, компетенції органів, взаємодії публічного і приватного секторів, а також механізмів забезпечення публічного інтересу, для дорадчої діяльності – питання змісту послуг, прав і обов'язків дорадників та одержувачів послуг, професійних стандартів, від-

повідальності й оцінки якості наданої допомоги. Отже, у доктринальному та нормопроектному аспектах система сільськогосподарського дорадництва і сільськогосподарська дорадча діяльність співвідносяться як загальне і спеціальне, а неврахування такого співвідношення може призвести до нормативної невизначеності, дублювання регулятивних приписів та ускладнення імплементації відповідних стандартів Союзу.

Окрім питань термінологічного характеру, справедливо також констатувати, що правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні лише частково відповідає європейським підходам і потребує системного оновлення. Насамперед ідеться про необхідність переосмислення призначення дорадництва – від вузького інструменту підтримки господарювання у сільській місцевості до важливого елемента забезпечення сталого, інноваційного та конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору. Внесення змін до поточної редакції Закону (а може викладення його у новій редакції загалом) має охоплювати як зміст дорадчих послуг, так і інституційні засади їх надання. Пріоритетного значення набувають розширення предмета дорадчої діяльності, наближення її до сучасних потреб аграрного виробництва, а також формування більш відкритої, гнучкої та якісно орієнтованої моделі правового регулювання. Подальший розвиток цієї сфери має бути пов'язаний із посиленням вимог до професійної компетентності суб'єктів дорадництва, забезпеченням безперервного професійного розвитку, дотриманням етичних стандартів і підвищенням якості дорадчих послуг у цілому, оскільки саме такий підхід здатний створити належне правове підґрунтя для інтеграції національної системи дорадництва до практик функціонування аграрних знань та інновацій у Європейському Союзі та його державах-членах.

Список літератури:

1. Council Regulation (EC) No 1782/2003 of 29 September 2003 establishing common rules for direct support schemes under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers and amending Regulations (EEC) No 2019/93, (EC) No 1452/2001, [...] / Council of the European Union. *Official Journal* L 270. 21/10/2003. P. 0001–0069. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?from=nl&uri=CELEX%3A32003R1782> (дата звернення: 25.03.2026).

2. Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy (CAP Strategic Plans) and financed by the European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) and by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Regulations (EU) No 1305/2013 and (EU) No 1307/2013 / European Parliament, Council of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 2021. L 435. 06/12/2021. P. 1–186. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32021R2115> (дата звернення: 25.03.2026).

3. Prager K., Creaney R., Lorenzo-Arribas A. Criteria for a system level evaluation of farm advisory services. *Land Use Policy*. 2017. Vol. 61. P. 86–98. DOI: 10.1016/j.landusepol.2016.11.003. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837716304847?via%3Dihub> (дата звернення: 25.03.2026).
4. Ingram J., Mills J., Black J. E. [та ін.] Do Agricultural Advisory Services in Europe Have the Capacity to Support the Transition to Healthy Soils? *Land*. 2022. Vol. 11, no. 5. Art. 599. DOI: 10.3390/land11050599. URL: <https://www.mdpi.com/2073-445X/11/5/599> (дата звернення: 25.03.2026).
5. Knierim A., Labarthe P., Laurent C., Prager K., Kania J., Madureira L., Ndah T. H. Pluralism of agricultural advisory service providers – Facts and insights from Europe. *Journal of Rural Studies*. 2017. Vol. 55. P. 45–58. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2017.07.018. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0743016716302042> (дата звернення: 25.03.2026).
6. Labarthe P., Beck M. CAP and Advisory Services: From Farm Advisory Systems to Innovation Support. *EuroChoices*. 2022. Vol. 21, no. 1. P. 5–14. DOI: 10.1111/1746-692X.12354. URL: https://www.researchgate.net/publication/361530726_CAP_and_Advisory_Services_From_Farm_Advisory_Systems_to_Innovation_Support (дата звернення: 30.03.2026).
7. *Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union*. 26.10.2012. С 326. P. 47–390. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 30.03.2026).
8. *Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations*. Official Journal L 160. 26/06/1999. P. 80–102. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1999/1257/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).
9. *Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) / Council of the European Union // Official Journal of the European Union*. 2005. L 277. 21.10.2005. P. 1–40. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005R1698> (дата звернення: 30.03.2026).
10. *Council Regulation (EC) No 73/2009 of 19 January 2009 establishing common rules for direct support schemes for farmers under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers, amending Regulations (EC) No 1290/2005, (EC) No 247/2006, (EC) No 378/2007 and repealing Regulation (EC) No 1782/2003 / Council of the European Union // Official Journal of the European Union*. 2009. L 30. 31.01.2009. P. 16–99. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.030.01.0016.01.ENG (дата звернення: 03.04.2026).
11. Regulation (EU) No 1306/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy and repealing Council Regulations (EEC) No 352/78, (EC) No 165/94, (EC) No 2799/98, (EC) No 814/2000, (EC) No 1290/2005 and (EC) No 485/2008. Official Journal L 347. 20.12.2013. P. 549–607. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1306/oj/eng> (дата звернення: 03.04.2026).
12. *Regulation (EC) No 1107/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 concerning the placing of plant protection products on the market and repealing Council Directives 79/117/EEC and 91/414/EEC / European Parliament, Council of the European Union // Official Journal of the European Union*. 2009. L 309. 24.11.2009. P. 1–50. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009R1107> (дата звернення: 03.04.2026).
13. Directive 2009/128/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for Community action to achieve the sustainable use of pesticides (Text with EEA relevance). Official Journal L 309. 24.11.2009. P. 71–86. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32009L0128> (дата звернення: 03.04.2026).
14. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The Future of Food and Farming / European Commission*. Brussels, 29.11.2017. COM(2017) 713 final. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/141805/13_future_of_food_and_farming_COM_en.pdf (дата звернення: 05.04.2026).
15. *Про сільськогосподарську дорадчу діяльність* : Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1807-15> (дата звернення: 19.04.2026).
16. *Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках* : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.11.2024 № 1163-п // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1163-2024-%D1%80> (дата звернення: 19.04.2026).

Kopytsia M. A. THE FARM ADVISORY SYSTEM AS A SUBJECT OF LEGAL REGULATION: THE EU APPROACH AND PROSPECTS FOR ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINIAN LEGISLATION

This article offers a comprehensive examination of the farm advisory system as a distinct subject of legal regulation, considered through the prism of contemporary European Union approaches and the prospects for their implementation in Ukrainian legislation. It argues that, in the context of the transformation of the agricultural sector, the digitalisation of production, increasingly stringent environmental requirements, climate-related challenges, and deepening European integration processes, agricultural advisory services are acquiring significance not only as a form of informational and consultative support for producers, but also as an important instrument for the implementation of agricultural policy, the dissemination of innovation, the promotion of sustainable rural development, and the enhancement of the competitiveness of agricultural production.

The article analyses the evolution of the regulatory framework governing advisory services within the EU's CAP, with particular attention to the transition from to the integrated Agricultural Knowledge and Innovation Systems, within which advisory services are understood as a component of a broader network encompassing knowledge, research, education, and innovation. The principal elements of the European model of legal regulation of advisory services are identified, namely the institutional-organisational, functional, substantive, professional-procedural, and systemic dimensions.

Particular attention is devoted to distinguishing between the concepts of the «agricultural advisory system» and «agricultural advisory activity», a distinction that is fundamental to the proper definition of the subject matter of legal regulation and to the construction of an effective regulatory framework.

On the basis of comparative legal analysis, it is established that the current Law of Ukraine “On Agricultural Advisory Activities” corresponds only partially to contemporary EU approaches and therefore requires systematic revision. The article proposes directions for improving national legislation, including the clarification of terminology, the expansion of the scope of advisory services, the revision of the institutional model, the strengthening of requirements concerning the professional competence of advisors, and the introduction of the principles of independence, impartiality, confidentiality, and continuous professional development.

Keywords: *agricultural advisory services, agricultural advisory system, agricultural advisory activities, Common Agricultural Policy, implementation of EU law, sustainable development, innovative development, Ukraine's European integration.*

Дата першого надходження статті до видання: 21.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026